

javakban még a kölcsönt is kamatos-
tul szoktuk visszafizetni.

Rédey Tivadar.

Tolnai Vilmos: A nyelvújítás. —

(A Magyar Nyelvtudomány Kéz-
könyve. Magyar Tud. Akadémia ki-
adása. 1929.) A mai magyar nyelv-
tudományról szóló beszámolóknak, az
Akadémia kiadásában megjelenő
nyelvtudományi kézikönyvnek egyik
részlete ez a könyv. A gyűjtemény
célja nem az, hogy eredeti kutatások-
nak adjon teret, hanem az eddigi már
elfogadott eredményeket gyűjti egybe,
hogy ezzel egyrészt felmentse a követ-
kező kutatókat a már nagyra nőtt
bibliografia teljes áttekintésétől, hogy
elválassza az eddigi termésben az érté-
kest a fölöslegestől, másrészt egységes
képet akar adni minden egyes füzet a
magyar nyelvtudomány egy-egy terü-
letéről: egymás mellé állítja a részlet-
kutatások eredményeit. A nem-szak-
embereket elsősorban a gyűjtemény e
második része érdekli.

Tolnai három részre osztja könyvét.
Az első adja a nyelvújítás elméletét, a
második történetét, a harmadik a
nyelvújítás módjait. Legterjedelme-
sebb a második történeti rész; a
könyv 240 oldalából 196-ot foglal le.
A történelmi rész e nagy szerepét nem-
csak a szerző hajlandóságával lehet
magyaráznunk, aki maga is kivette
részét az ilyen irányú részletkutatás-
ból, hanem a magyar nyelvtudomány
eddigi működéséből is, amely a nyelv-
újítást nem elméleti, hanem történelmi
szempontból közelítette meg, tehát
itt inkább akadt beszámolni való.
Az anyag természete is a történelmi
tárgyalást kívánja meg. A nyelvújítás,
ha jogosult is az elméleti és módszer-
tani szempont, elsősorban történelmi
jelenség.

A művelt közönség nyelvújítás alatt
elsősorban Kazinczy és kortársai mű-
ködését érti. Tolnai azonban, aki a
nyelvújítás definícióját szigorú követ-

kezetességgel viszi végig, legrégebbi iro-
dalmunkban is talál előzményeket.
Faludiban már öntudatos nyelvújítót
lát és Kazinczyékon keresztül egészen
Szarvas Gábor és Gyulai Pál vitájáig
tart szerinte ez a mozgalom.

A művelt olvasót azonban nemcsak
ez a meglepetés éri. Az anyag alapos
ismeretéből fakadó arányos és világos
elrendezés, a kritika szakszerűsége,
hála Istennek, már nem meglepetés
nevesebb tudósainknál. Azonban meg-
lepetés az, hogy egy nyelvészeti szak-
munka *élvezetes* olvasmány. Tolnai
nem ragaszkodik a tudomány hideg
objektivitásához. Személyes viszony
füzi minden ismertebb könyvhöz és
nyelvújítóhoz. Véleményét nyíltan
megmondja, néha kedves iróniát ve-
gyítve kritikájába. Ezekben a jellem-
zésekben a szakismeretek tömegén
kívül a szótaláló lelemény lepi meg
legjobban az olvasót. Ezek a színes
és frappáns szavak nemcsak a nyelv-
tudós nagy szókincsének köszönhetik
létezésüket, hanem a művész disz-
krét diszító hajlamának is. *Folnesi-
csol* például így ismerteti: «A Bu-
songó Ámorral» hirhedtségben vete-
kedett Folnesics Lajosnak egy évvel
később megjelent *Alvina* c. regénye
(1807), a németből való fordításaink
lelegretentőbb példánya, a nyelv-
rontó újításnak netovábbja, mellyel
csak *Schedelnek* két évtizeddel fiata-
labb *Haramia* fordítása vetekedhetik.
A harmadfélszáz lapos könyvnek min-
den ötödik szava «új» szó, németből fa-
csarítva, kínos pontossággal lefor-
dítva... De igazán hirhedtté a «nyős-
tényítés» tette, melyre nemcsak az
indogermán, főleg a német példa, ha-
nem az «Önnöngondolkodó Ember-
elme» vitte, mert Folnesics nem vak
lelkesedéssel, hanem elméleti meg-
győződéssel látott a «nyelvjavításhoz»,
«filozófus nyelvrontó» volt.» Ezzel a
szeliden gunyoló leírással nemcsak
azt tudjuk meg, hogy Folnesics milyen
helyet töltött be a nyelvújítók között:

hanem bizalmas ismeretségbe is kerülünk vele, mintha öreg ismerősünk lenne, akinek el kell néznünk bogarait.

Az «élvezetesség» másik oka Tolnai könnyedsége. A közismert adatokat is közli, hisz ez a világosság és a népszerű előadás egyik legfontosabb kelte, de minden körülményeskedés és fontoskodás nélkül. Ugyanezzel a magátólértéktelődéssel közöl azonban olyan adatokat is, amelyek már a legműveltebb olvasónak is ujdonság-számba mennek, ha nem szakember. A tudósok nagy része nem tudott volna ellenállni a kísértésnek, hogy ezeket a kevésbé ismert helyeket egy kis tudományos görögtűzzel vegye körül, hogy bevezetést adjon, rámutasson a megállapítás fontosságára, levonja a kínálkozó tanulságokat. Tolnai azonban ugyanazzal a hangsúlyozással írja le azt, hogy Kazinczy pályáját fogsága két részre osztja, mint Széchenyi nyelvújító munkásságát, amely jórésztben ma is ismeretlen terület.

Ennek a könnyedségnek csak részben lehet oka a szerző szerénysége, a fontosabbik ok alighanem nagy tudása. Az olvasónak úgy tűnik fel, mintha Tolnai ugyanolyan könnyedén rázná ki kisujjából a legelköptetebb irodalmi és nyelvészeti közhelyeket, mint a legmeglepőbb megállapításokat. Tolnai számára a mi szemünkben új megállapítások is annyiszor hallott vagy elgondolt dolgok lehetnek, mint a nem-szakember szemében a közhelyek.

Fábián István.

Marcel Prévost : A szűz férfi. Ford. Ifj. Bókay János. (Athenaeum.) Marcel Prévost nem régen új regénnyel ajándékozta meg közönségét s munkája csakhamar magyarul is megjelent. Az *Athenaeum Könyvtár* szerkesztője, aki új és még nem egészen elavult írók műveit fordíttatja magyarra, sorozatában helyet adott Prévost új regényének is. Prévost több mint

negyvenéves írói multra tekint vissza. Első regénye, a *Skorpió*, egy csapásra ismertté tette nevét, a *Félszüzek* világsikerét szerzett neki.

Prévost a női lélek elemzője: a fiatal lányok titkát leste el, vagy a negyvenéves asszony hervadását tette tanulmány tárgyává. (*L'automme d'une femme*). Mindig az asszonyi lélek sajátos szerkezete érdekelte őt. Borsos történeteken kezdte s az irányregényeken át lett morálistává: a nők barátja s bensőséges ismerője, mint hivatott tekintély foglalkozott a nők jogainak és társadalmi elhelyezkedésének, a feminizmusnak és nőnevelésnek kérdésével.

Ebben a regényében Prévost férfit választ hőséül; témája egy férfi erkölcsi válsága. De csak látszólag. Tulajdonképp itt is a nő a központ: a két férfiszereplő élete csak a nő életének függvénye, miközben ennek immanens törvényei nyilatkoznak... Hervé gróf, meglett korú férfi, házába fogadja gyámleányát s alkalomadtán enyhe erőszakot követ el rajta. Sidonie asszonyos passzivitással fogadja el, mert csábítójában nemcsak pompás szeretőt, de serdülő zavaraiiban vezetőt, mintegy erkölcsi támaszt is nyer. Arnal, Hervé fia, tetten kapja őket s oly mélyen megundorodik, hogy örökre elmegy a kedve a szerelemtől. A probléma Arnal szűzessége, útja az önmegtartóztatás felé. Prévost «az önmagára alapított férfiúi önmegtartóztatás» alakját igyekszik élénk állítani, de zavarban vagyunk, miért «önmagára alapított» ez az önmegtartóztatás, mikor Arnal fogadalmának az oka, hogy «szenvedett egy nő galádsága miatt»...? Így lesz Arnal küszködése közönséges skrupulus, ő maga pedig egy hideg sznob, akiben nincsen elég szuggesztív erő nagyképp vállalkozása igazolására. Prévost aztán hiába szedi elő a férfiúi önmegtartóztatás kommentárjait a Szentírástól Tertullianusig, alakja ferdeségén nem segít semmit.